

KONUNGSUNDS KYRKOGÅRD

Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering

Konungsunds församling

Norrköpings kommun

Linköpings stift

Östergötlands län

2006

ÖSTERGÖTLANDS LÄNSMUSEUM

Raoul Wallenbergs plats • Box 232 • 581 02 Linköping • Tel 013-23 03 00 • Fax 013-14 05 62
info@ostergotlandslansmuseum.se • www.ostergotlandslansmuseum.se

KONUNGSUNDS KYRKOGÅRD

Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering

Konungsunds församling

Norrköpings kommun

Linköpings stift

Östergötlands län

Innehåll

Inledning	2
Bakgrund	2
Syfte	2
Kulturminneslagen och begravningslagen	2
Kulturhistorisk bedömning	3
Inventeringens uppläggning och rapport	3
Översiktskarta	4
Konungsunds kyrkogård	4
Kyrkogårdens omgivning	4
Konungsunds kyrka	5
Kyrkogårdens historik	6
Översiktlig beskrivning av vegetation m.m. – karta	10
Beskrivning av kyrkogården	11
Källor	16
Exempel på gravvårdar med kulturhistoriskt intresse	17
Förklaring till exempellistan	17
Utvärderingskarta	18
Bilagor	
Exempellista	
Fotografier	

INLEDNING

Bakgrund

Ur kulturhistorisk synpunkt är kyrkogårdar och begravningsplatser bärare av en stor mängd information och de här platserna ger anledning till frågor av olika slag. Vad är typiskt för våra kyrkogårdar när det gäller vegetation, omgärdningar, gångar, gravvårdar m. m och finns det några regionala skillnader? Vad har varit gängse bruk under olika tider och vad kan vi få för historisk information bara av att gå på en kyrkogård? Med utgångspunkt i behovet av att förbättra kunskapen om våra kyrkogårdar och begravningsplatser genomförs en stiftsövergripande kulturhistorisk inventering.

På uppdrag av Linköpings stift utför Östergötlands länsmuseum inventeringen av kyrkogårdar/begravningsplatser inom den del av stiftet som ligger inom Östergötlands län. Arbetet bekostas av medel från den kyrkoantikvariska ersättningen och påbörjades under år 2002. Projektet beräknas vara avslutat vid utgången av år 2006. Inventeringen berör de till Svenska kyrkan hörande kyrkogårdarna/begravningsplatserna som omfattas av kulturminneslagen. Lagen gäller de begravningsplatser som är tillkomna före utgången av år 1939 och ytterligare några som skyddas genom särskilt beslut av Riksantikvarieämbetet. Denna rapport utgör en delrapport i inventeringen vars resultat kommer att sammanställas och analyseras i en stiftsövergripande rapport.

Syfte

De stiftsövergripande inventeringarnas syfte är:

- att lyfta fram och öka förståelsen för kyrkogårdarnas och begravningsplatsernas kulturvärden och att främja kontakterna mellan kyrkan och kulturmiljövården
- att ge ett underlag för församlingarnas/samfälligheternas planering och förvaltning av kyrkogårdarna/begravningsplatserna och ett underlag för vård- och underhållsplaner
- att sammanställa ett enhetligt och tillgängligt kunskapsunderlag med beskrivning av och historik för den enskilda kyrkogården/begravningsplatsen samt en bedömning av de kulturhistoriska värdena. Inventeringen blir samtidigt en samlad dokumentation och överblick av kyrkogårdar/begravningsplatser i stiftet från 2000-talets första decennium.
- att ge ett underlag för handläggning av kyrkoantikvariska ärenden och för bedömning av var det är särskilt viktigt att stödja insatser med kyrkoantikvarisk ersättning.

Kulturminneslagen och begravningslagen

Enligt Lag om kulturminnen m.m. (SFS 1988:950) skall Svenska kyrkans *kyrkobyggnader*, *kyrkotomter* och *begravningsplatser* vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas. Tillstånd måste sökas hos länsstyrelsen för att göra väsentliga förändringar på kyrkogården. (Se vidare i bilaga om Kulturminneslagen.) Begravningslagen (SFS 1990:1144)

säger att en gravvård ägs av den som betalar gravrättsavgiften. När gravrätten upphör har ägaren rätt till gravvården. Om gravrättsinnehavaren inte vill gör anspråk på gravvården inom 6 månader tillfaller gravvården upplåtaren, alltså församlingen. Vidare

säger lagen: ”Om en gravanordning har tillfallit upplåtaren och den är av kulturhistoriskt värde eller av annat skäl bör bevaras för framtiden, skall upplåtaren om möjligt lämna kvar den på platsen. Om gravanordningen ändå måste föras bort från gravplatsen, skall den åter ställas upp inom begravningsplatsen eller på någon annan lämplig och därtill avsedd plats”.

Kulturhistorisk bedömning

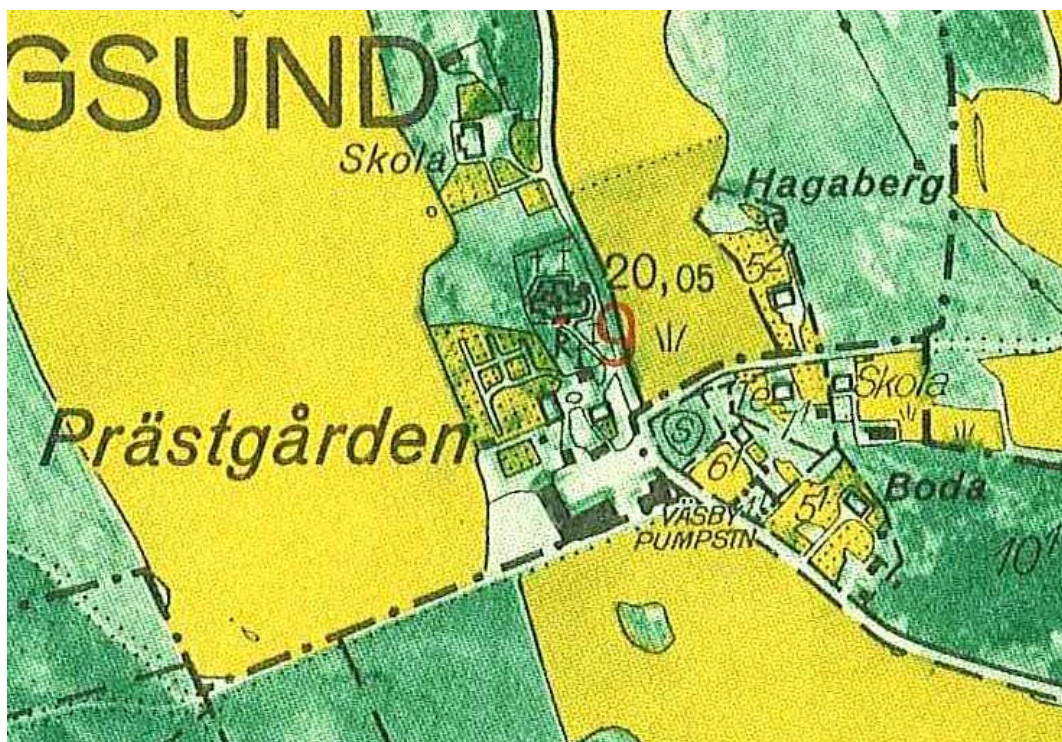
Alla gravvårdar bär på sin historia och kan berätta om en person, om en familj, om stilt historia och om begravningsstraditioner. I rapporten anges exempel på typer av gravvårdar som utifrån olika grunder bedöms som kulturhistoriskt värdefulla. Generellt gäller att ålderdomliga gravvårdar från tiden fram till 1850 bör föras in i kyrkans inventarieförteckning. Detta gäller även gravstaket och gravvårdar i gjutjärn och smidesjärn liksom äldre vårdar av trä. Många andra gravstenar har också ett kulturhistoriskt värde som kan kopplas till gravvårdens utförande, t ex material och konstnärlig utformning eller ett lokal/personhistoriskt värde. Inventeringen omfattar i första hand enbart gravvårdar ute på kyrkogården. I flera kyrkor finns det dock gravvårdar som förvaras i kyrkan eller i lokal i anslutning till kyrkan. Ofta har dessa ett stort kulturhistorisk värde och bör tas med i kyrkans inventarieförteckning.

Den kulturhistoriska bedömningen görs utifrån principer som tagits fram av och fortlöpande diskuteras med representanter för Linköpings stift, länsstyrelserna i Kalmar, Östergötland och Jönköping samt läns museerna i Jönköpings och Kalmar län. En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv utan hela tiden föremål för omvärderingar. Vid bedömningen tas hänsyn till dels varje enskild kyrkogårds egna värden, men också till värden i förhållande till andra kyrkogårdar i stiftet och i övriga landet. Inför varje planerad förändring skall tillstånd inhämtas från länsstyrelsen och varje ärende behandlas där från fall till fall. Den kulturhistoriska bedömningen utgör underlag för beslut om vilka åtgärder som kan vara berättigade till kyrkoantikvarisk ersättning.

Inventeringens uppläggning och rapport

Rapporten består av en historik över kyrkogården samt en beskrivning i ord och bild av kyrkogården som helhet och de olika kvarteren/områdena. En kulturhistorisk bedömning görs av varje kvarter/område samt över kyrkogården i dess helhet. Arbetet har varit uppdelat i en fältdel med inventering och fotografering samt en arkivgenomgång. De aktuella arkiv som gåtts igenom har främst varit läns museets topografiska arkiv och Antikvarisk-topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet i Stockholm. Uppgifter har vidare hämtats från aktuell litteratur däribland hembygds litteratur. I viss mån har lantmäteriets handlingar och kartor nyttjats. De i rapporten redovisade arkivuppgifterna utgör en sammanfattning av genomgångna arkiv och ska inte ses som en komplett beskrivning av händelser i kyrkogårdens utveckling. Arbetet inkluderar en omfattande fotodokumentation varav ett antal bilder presenteras i rapporten. Delar av inventeringsmaterialet görs tillgängligt via Kulturmiljövårdens bebyggelseregister, ett informationssystem som förvaltas av Riksantikvarieämbetet (www.raa.se).

Fältarbete har utförts av antikvarie Olle Hörfors, rapport har utförts av Olle Hörfors och Björn Rydell, Östergötlands läns museum 2006. Rapporten finns tillgänglig på Linköpings stift, Länsstyrelsen i Östergötlands län, Östergötlands läns museum samt på respektive kyrklig samfällighet.

Utsnitt ur ekonomiska kartans blad 086 86 Furingstad. Kartan är tryckt 1948. Sydväst om kyrkogården ligger Konungsunds prästgård.

KONUNGSUNDS KYRKOGÅRD

Kyrkogården ligger bredvid en mindre landsväg, ca 1 km in mot Kuddby från väg 209, på Vikbolandets inre norra del. Kyrkogården har en någorlunda rektangulär planform i syd/nordlig riktning. Kyrkan ligger centralt placerad på kyrkogården och kyrkans långhus är orienterat i öst/väst.

Kyrkogårdens omgivning

Kyrkan ligger i ett svagt höjdläge och bergsryggen går vidare väster om kyrkogården ut i åkermark. Öster om kyrkan går landsvägen till Kuddby och vidare mot Slätbaken. På andra sidan vägen ligger åkermark, impediment och enstaka bostadshus. Enligt häradsekonomiska kartan från 1868-77 fanns det även då bebyggelse här bl a i form av backstugor. Söder om kyrkan, gränsande till kyrkogården, ligger prästgården med en samlad gårdsbebyggelse. Trädgården går delvis även väster om kyrkogården. Mangårdsbyggnaden är en reveterad byggnad i 1 ½ våning med brutet tegeltäckt tak. Vid den grusade gårdsplanen ligger två flygelbyggnader med faluröda fasader och söder om övriga byggnader ligger de rödfärgade ekonomibyggnaderna. Enligt olika uppgifter är mangårdsbyggnaden uppförd omkring 1825 eller 1760-80. På en höjd norr om kyrkan ligger den f d skolan som byggdes omkring 1880. Fasaderna är putsade och ljus avfärgade. De putsade profilerade fönsteromfattningarna är gula. Sadeltaket är täckt med mörka betongpannor. Skolan har sedan använts som församlingshem. På fasaden står "Klockargården" och före skolans tillkomst låg här klockarebostället.

Kyrkogårdens historik

Konungsunds kyrka 1943. Foto i Östergötlands läns museums samlingar.

Konungsunds kyrka 1950. Foto i Östergötlands läns museums samlingar.

Kyrkogården har sedan medeltiden vuxit fram runt kyrkan. I Broocmans östgötabeskrivning från 1760 berättas att kyrkan uppförts år 1228 och har sitt namn efter Erik läspe och halte samt sundet som flyter in i Bråviken mellan Dagsberg och Stenby socknar. Detta sund, som tidigare delade Vikbolandet i två delar och som kyrkan är uppkallad efter, är numera helt försvunnet och kan knappast ens anas i naturen. Vidare nämner Broocman två runstenar varav den ena är infattad i kyrkomuren. Enligt P. D. Widegren hamnade de två runstenarna som omnämns av Broocman vid nybyggnaden 1801-1802 i kyrkans nya marmorfot. Sedan 1941 är de två runstenarna resta vid södra porten. De har RAÄ:s nummer Konungsund 9:1 och 9:2.

Runstenar med kristna kors utanför södra kyrkoporten. RAÄ:s nummer: Konungsund 9:1 och 9:2.

En odaterad kyrkobeskrivning i läns museets arkiv nämner följande gravstenar på kyrkogården;

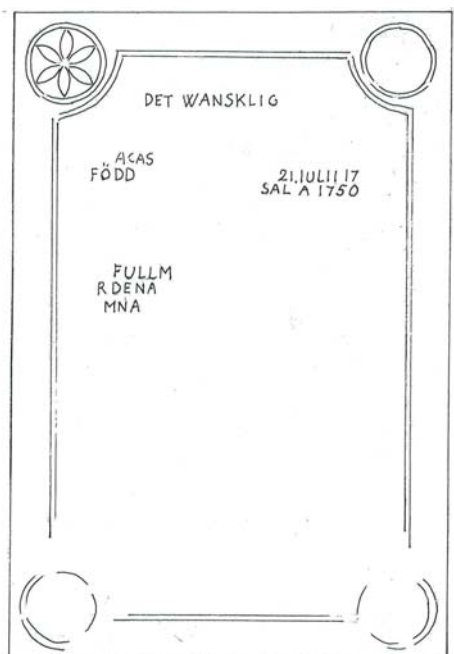
- 1) Vården över "vördige herr Olaus Thoreri Grott f. 1618, (200x130 cm)".
- 2) Vården över "bokhållaren vid Marmorbruket Helias Lindells son och dotter från 1740-talet, (125x75 cm)".
- 3) Vården över "Ericus Benedictus d. 1654 (trasig, 50x88 cm)".
- 4) Vården över "C. S. Smedberg f. 1695 g. m. Helena Boreina, pastor i Konungsund 1751, d. 1772 (trasig, bredd: 87x, höjd: 55, 135 samt 30 cm)".
- 5) "Gravsten i vindfånget med bortsliten text (108x167)".

De två runstenarna antyder förekomsten av kristna begravningar i området under 1000-talet. Men inskriptionen ger som brukligt knapphändig information och lämnar inga upplysningar om ursprunglig placering.

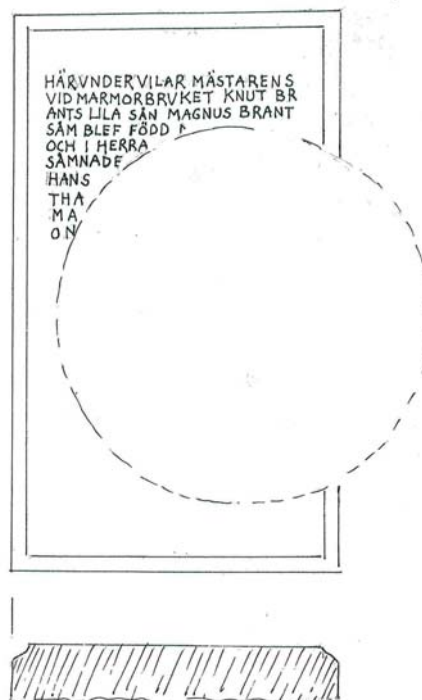
Det finns inga gravvårdar bevarade från medeltiden på Konungsunds kyrkogård. Vid en restaurering av kyrkan 1956 flyttades en gravsten, då stående mot en vägg inne i kyrkan, ut och lades ovanpå kyrkogårdsmuren. Stenen som i flytten spräcktes på "två ställen upptill" tillhörde Bengt Smedberg, kyrkoherde 1751-72 (se vård nr 4 ovan). Vård 2 och 4 (se ovan) avritades av Sune Ljungstedt 1989 och var då uppsatta på väggen i vapenhuset. Sune Ljungstedt är expert på äldre stenhuggeri, bl.a. gravvårdar.

Gravstenarna från 1700-talet är de äldsta bevarade och är totalt fyra stycken. Tre är av kolmårdsmarmor och av dem förvaras två i vapenhuset. En ligger i trappan till kyrkans södra ingång och är delvis dold av en kolonnbas. Den fjärde, en mycket sliten och idag oläslig gravvård (nr 227) av kalksten, ligger öster om kyrkan. Den har sannolikt haft sin ursprungliga placering inne i kyrkan. Sune Ljungstedt ritade av den 1989. En vård i

kolmårdsmarmor från 1808 över fänriken Bengt Giärling, sydväst om tornet, ritades av vid samma tillfälle. Den återfanns inte vid inventeringen.

Kalkstensvård liggande öster om kyrkan.

Kolmårdsmarmor. I trappan åt söder.

Kolmårdsmarmor. Vapenhuset.

Kolmårdsmarmor. Återfanns ej.

Enligt Broocman har ett marmorbruk funnits i Konungsunds socken redan under 1600-talet. Widegren anger platsen för verksamheten till Bråvikens norra strand i Swintunabygden, vilket ungefär motsvarar Krokeks socken. Marmorbruket låg i den s.k. Kolmårdsroten, belägen norr om Bråviken, där bl. a Swintuna kvarn och ett antal gårdar

tillhörande Konungsunds socken låg. 1891 skildes Kolmårdsroten från Konungsund och lades till Krokeks socken.

Sambandet mellan marmorbruket och den gamla "Kolmårdsroten" gör gravstenarna av kolmårdsmarmor, däribland den över bokhållaren Hr Elias Lindells barn, särskilt intressanta. Intressant i sammanhanget är också Widegrens uppgifter att den nya kyrkans sockel byggdes av kolmårdsmarmor, vilket torde vara mycket ovanligt på en landsortskyrka.

Gravvårdarna som står på Konungsunds kyrkogård idag är, med undantag för två 1860-talsvårdar och den ovan nämnda troligen utflyttade 1700-talsvården, från tiden kring sekelskiftet 1800/1900 och fram till nutid. Inga gravar finns kvar som kan vittna om en eventuell omläggning av kyrkogården vid uppförandet av den nya kyrkan 1801-1802. Rygghäckarna däremot talar för att en omläggning av kyrkogården gjorts omkring 1900-talets mitt.

I samband med att den medeltida kyrkan revs 1802 och den nya kyrkan senare invigdes i november samma år, rustades eller nybyggdes kyrkogårdsmuren.

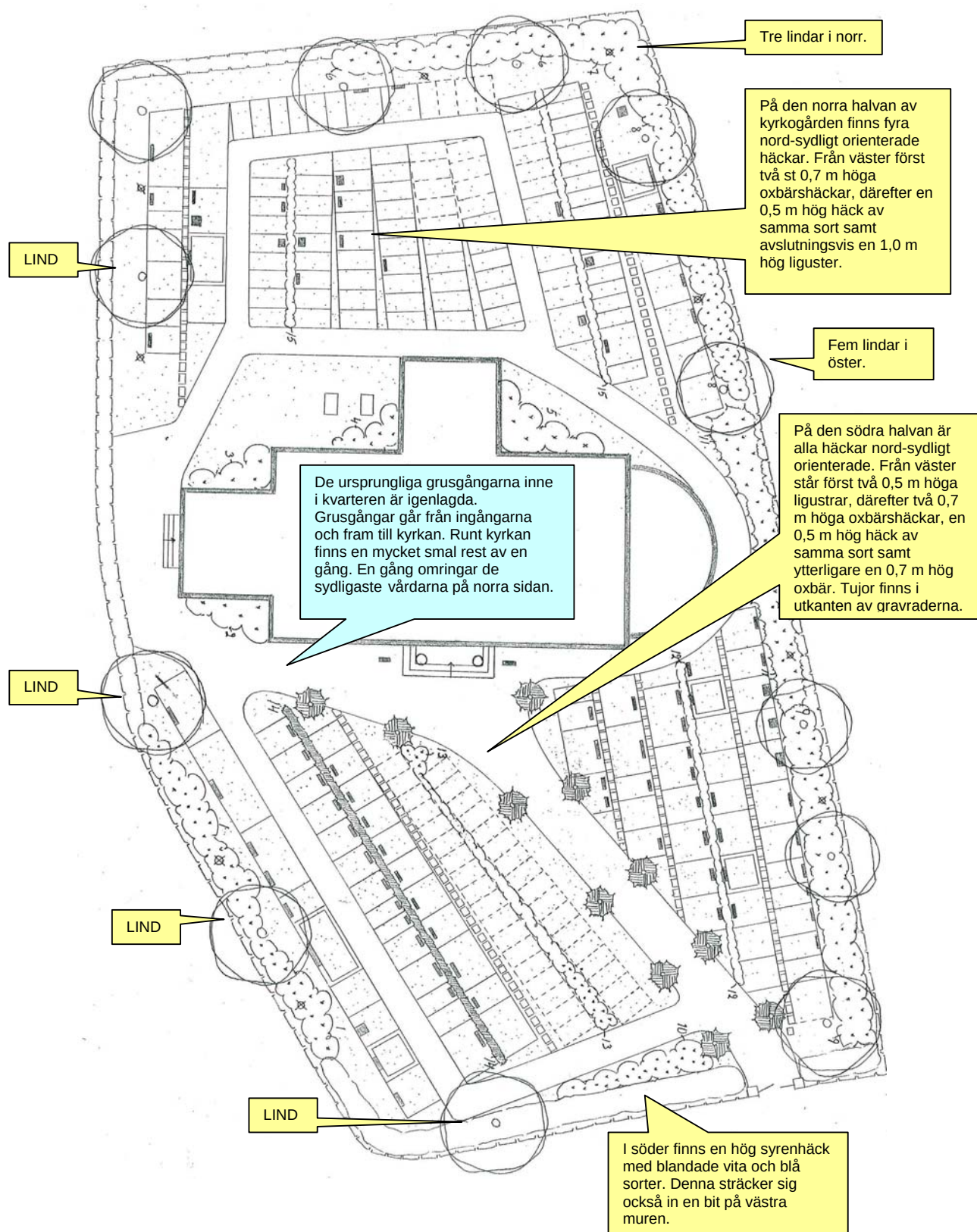
1955 gjordes en uppmättningsritning av kyrkogården av H. J. på Östergötlands Hushållningssällskap, Trädgårdsavdelningen. Samma år kom även av ovan nämnda Hushållningssällskap ett förslag på omläggning av kyrkogården som kom att genomföras. Den stora förändringen var att grusgravar med buxbomshäckar togs bort och såddes igen. Rygghäckar tillkom och delvis ny dragning av gångstigar slutfördes. Projektet leddes av Eric Lind.

1972 ritades 1955 års förslag om i ny skala och förslaget kom att genomföras i sin helhet.

1979 togs en ny öppning upp i den norra muren i samband med att en parkeringsplats anlades norr om kyrkogården.

1980 utförs schaktning till ett djup av 40-60 cm för dräneringsledning runt kyrkan. Inget anmärkningsvärt noteras förutom en del sentida gravstensfragment vilka placerades i tornkammaren.

En minneslund invigs 2003 i kyrkogårdens nordvästra hörn. Projektering av Mats och Ulla Fredriksson. I tillståndet från länsstyrelsen föreslås att ett antal äldre gravstenar utmed västra muren ska flyttas och placeras liggande i en grusfyllning i slänten utanför västra muren. Två av stenarna hålls fram som särskilt värdefulla då de är från 1700-talet och huggna i kolmårdsmarmor. Dessa bör enligt länsstyrelsen placeras utmed kyrkans norra fasad.

Konungsunds kyrkogård, vegetation m.m.

BESKRIVNING AV KYRKOGRÅRDEN

Kyrkogården är liten och består av en nordlig och en sydlig del, medan utsträckningen i väster och öster är högst obetydlig.

Allmän karaktär

Kyrkogården är en liten landskyrkogård som präglas av kyrkogårdsmur, trädkrans och gravvårdar i raka linjer framför rygghäckar.

Omgärdning

En stödmur omger kyrkogården på alla sidor. I nordvästra hörnet finns dock en låg fullmur som övergår i stödmur mitt på västra sidan och vid den nygjorda ingången på norra sidan. Muren är uppbyggd av lätt tuktad gråsten utan bruk. Stenen är 0,2-1 m stor och murens höjd mellan 1,0 och 1,5 m.

Låg fullmur i nordvästra hörnet.

Öppning mot parkeringen.

Huvudingång i söder.

Öppning mot redskapsbod i väster.

Ingångar

Kyrkogården har tre ingångar i väster, norr och söder. Huvudingången och den enda ursprungliga ingången ligger i söder. Här finns en pargrind i järnsmede med en sparsmakad dekor. Den är omgiven av smala fyrsidiga kalkstensstolpar. I västra och i norra muren finns två enkla nyupptagna öppningar i nordvästra hörnet, ledande till redskapsboden i väster och parkeringen i norr.

Vegetation

I trädkransen ingår i väster en yngre och två lite äldre lindar. I norr finns fyra lite äldre lindar. I öster fem lindar. I söder finns en hög syrenhäck med blandade vita och blå sorter. Denna sträcker sig också in en bit på västra muren.

Förutom i trädkransen finns vegetation i form av rygghäckar inne på kyrkogården. På den norra halvan av kyrkogården finns fyra nord-sydligt orienterade häckar. Från väster först två st 0,7 m höga häckar av oxbär, därefter en något lägre 0,5 m hög oxbärshäck samt avslutningsvis en 1,0 m hög liguster. På den södra halvan är alla häckar orienterade i nord-sydlig riktning. Från väster finns först två häckar, 0,5 m höga, ligustrar, därefter två 0,7 m höga häckar av oxbär, en 0,5 m hög häck av samma sort samt ytterligare en 0,7 m hög oxbärshäck.

Rygghäck i nordöst.

Grusgången runt kyrkan.

Gångsystem

De ursprungliga grusgångarna inne i kvarteren är igenlagda. Grusgångar går från ingångarna och fram till kyrkan. Runt kyrkan finns en mycket smal rest av en gång. En grusgång löper runt omkring de vårdar på den norra sidan som står längst ned mot söder.

Gravvårdstyper

På kyrkogården förekommer huvudsakligen sentida låga, breda vårdar, blandat med små eller höga smala vårdar från 1900-talets första årtionden. Från 1800-talet finns fem vårdar. Det finns också en vård från en nu borttagen allmän linje. Systemet med linjegravar växte fram under slutet av 1700-talet. Det innebar att begravningarna skedde på linje varefter dödsfallen inträffade. Äkta makar eller andra familjemedlemmar begravdes inte bredvid varandra. Från början innebar systemet troligen inte någon direkt "statuskillnad" men under 1800-talet övergick det till att bli en gravläggning för dem som inte kunde eller ville betala för en gravplats. Systemet upphörde vid mitten av 1960-talet. De flesta linjegravar har med tiden tagits bort.

Gravvård från 1997.

Gravvård från 1902.

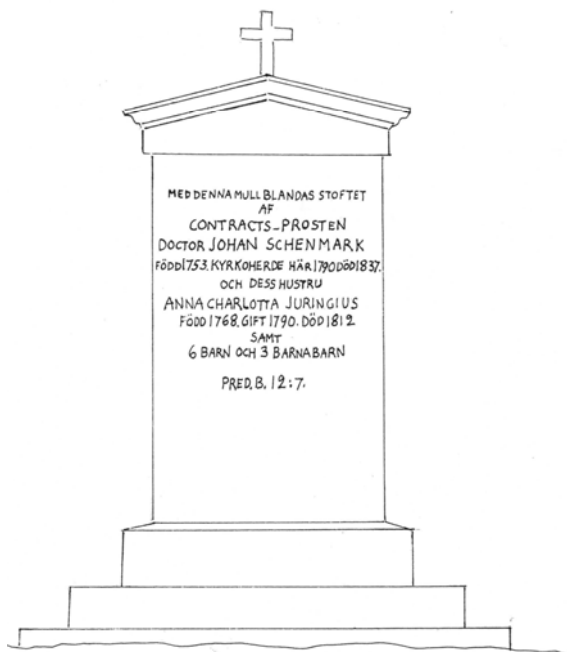
Gravvård från 1860.

Linjevård från 1918.

Gravvård nr 206 i kvarter Inre Södra. Teckning nedan av Sune Ljungstedt 1989.

Minneslund

Minneslunden är anlagd i det nordvästra hörnet av kyrkogården mellan de båda nygjorda ingångarna. Längs västra muren finns rosenrabatter och en liten stensättning. Framför detta en gräsmatta och öländska kalkstensplattor. På dessa står en träbänk med texten "Låt minnet leva". På västra muren står en vit marmorskål.

Bänk samt marmorskål i minneslunden.

Redskapsbod/toalett.

Byggnader

Utanför västra muren finns en redskapsbod/toalett. Den har mörkbetsad träpanel och svart falsat plåttak. Fönsterfoder m.fl. detaljer är mörkt brunbetsade.

Övrigt

-

Kulturhistorisk bedömning

Konungsunds kyrka och kyrkogård med dess grindar, mur och trädkrans är en väl sammanhållen miljö med mycket höga kulturhistoriska värden. Rygghäckarna är viktiga för kyrkogårdens strikta karaktär. Trädkransen är också viktig för miljön och visar på det parkideal som var gällande på stadskyrkogårdarna från slutet av 1700-talet, på landsortskyrkogårdarna åtminstone från mitten av 1800-talet. Kyrkogårdens struktur med mer påkostade gravvårdar i närheten av kyrkan och utmed östra sidan och enklare vårdar inne i kvarteren, visar på en äldre indelning som är viktig att bevara.

Ett högt kulturhistoriskt värde finns även i flera enskilda gravvårdar. Det kan bl. a. bero på ålderdomlighet, att de är tidstypiska, konstnärlig utformning eller lokal- och personhistoriskt intresse. Det sistnämnda framgår bl. a. av olika titlar som nämns på gravvårdarna. På Konungsunds kyrkogård är "Hemmansägare" den vanligaste titeln. Andra titlar som förekommer är flera kyrkliga titlar så som "Kyrkvärden", "Kantor", "Kyrkoherden", "Pastor", "Ringaren".

Av särskilt intresse i Konungsund är gravstenar av marmor och stenar med titlar som anknyter till marmorbrytning. Kontraktprosten Schenmarks gravsten (nr 206) är den enda bevarade gravstenen av kolmårds-marmor på kyrkogården. Den har ett mycket högt kulturhistoriskt värde tack vare dess material och ålder.

Enligt Broocman har ett marmorbruk funnits i Konungsunds socken redan under 1600-talet. Widegren anger platsen för verksamheten till Bråvikens norra strand i Swintunabygden vilket idag ungefär motsvarar Krokeks socken. Sannolikt låg marmorbruket i den s.k. Kolmårdsroten, belägen norr om Bråviken, där bl. a. Swintuna kvarn och ett antal gårdar tillhörande Konungsunds socken låg. 1891 skildes Kolmårdsroten från Konungsund och lades till Krokeks socken.

Källor

Bogårdsmurar i Linköpings stift, Östergötlands län, inventering del 1 av 3, Grenberger Byggnadsrestaureringskontor 2004.
Broocman C F. Beskrifning öfver the i Östergötland...1760.
Faksimilutgåva 1993.
Fredriksson Arkitektkontor AB, Inventering 2007 av kyrkogården.
Hansson, Hans-Erik m fl. Vård av gravstenar. Riksantikvarieämbetet. 2002.
Kulturhistorisk inventering av kyrkor och kyrkomiljöer utförd av Östergötlands länsmuseum 2003-
Kulturmiljövård 6/98. Riksantikvarieämbetet. Stockholm 1989.
Kyrkobeskrivning för Konungsunds kyrka, utgiven av Linköpings Stifts kyrkobeskrivnings kommitté och Gunnar Lindqvist, 1997.
Kyrkogårdens gröna kulturarv. Stad&Land. Movium/inst för landskapsplanering. Sveriges lantbruksuniversitet nr 103/1992.
Ridderstad A. Östergötlands beskrivning. Andra delen. Stockholm 1918.
Theorell A, Wästberg P, Hammarskiöld H (foto). Minnets stigar. En resa bland svenska kyrkogårdar. 2001.
Wadsjö H (red). Kyrkogårdskonst. Stockholm 1919.
Widegren PD. Försök till en ny beskrivning över Östergötland. Första bandet 1817. Andra bandet 1828. Faksimilutgåva 1993.
Östergötlands länsmuseums topografiska arkiv.

Muntliga uppgifter – Ann-Charlott Hertz, Norrköpings stadsmuseum

www.lantmateriet.se. Häradscharta från 1868-77

www.ostergotlandslansmuseum.se

EXEMPEL PÅ GRAVVÅRDAR MED KULTURHISTORISKT INTRESSE

Förklaring till exempellistan

Exempellistan är indelad i två delar. Den första delen som innehåller uppgifter om kyrkogård, kvarter, gravnummer, material, efternamn, hemvist och årtal är en identifikationsdel. Under den andra delen anges en kulturhistorisk notering med uppgift om titel, gravplats och gravvård. Dessutom noteras eventuella skador och andra anmärkningar.

Kvarter: anges endast i de fall då kyrkogården är indelad i kvarter.

Numrering: görs efter gravkartan. Ofta kan det vara svårt att exakt lokalisera gravnumret, då gravbredd kan variera och många gravnummer intill varandra saknar gravvård. I vissa fall står äldre gravvårdar utan gravnummer bland övriga gravar och då ges de t ex beteckningen "onumr. Som 042". Stenar som står undanställda och bedöms ha ett kulturhistoriskt värde ges nya nummer.

Material: Här anges vårdens material. Beteckningen "granit" används utan närmare specifikation av olika typer. Stenens färg förkortas **sv** (svart), **gr** (grå), **r** (röd), **gr/r** (grå/röd) osv.

Efternamn: I allmänhet det första efternamnet som står på gravvården.

Hemvist: Det geografiska namn som står på gravvården. Det kan röra sig om bynamn, gårdsnamn eller namnet på en mindre fastighet. I undantagsfall är det namnet på en plats som inte ligger i socknen.

F:a årtal och **S:a årtal:** anger det tidigaste respektive senaste dödsåret som står på gravvården. Är det endast ett årtal angivet står det i F:a årtal.

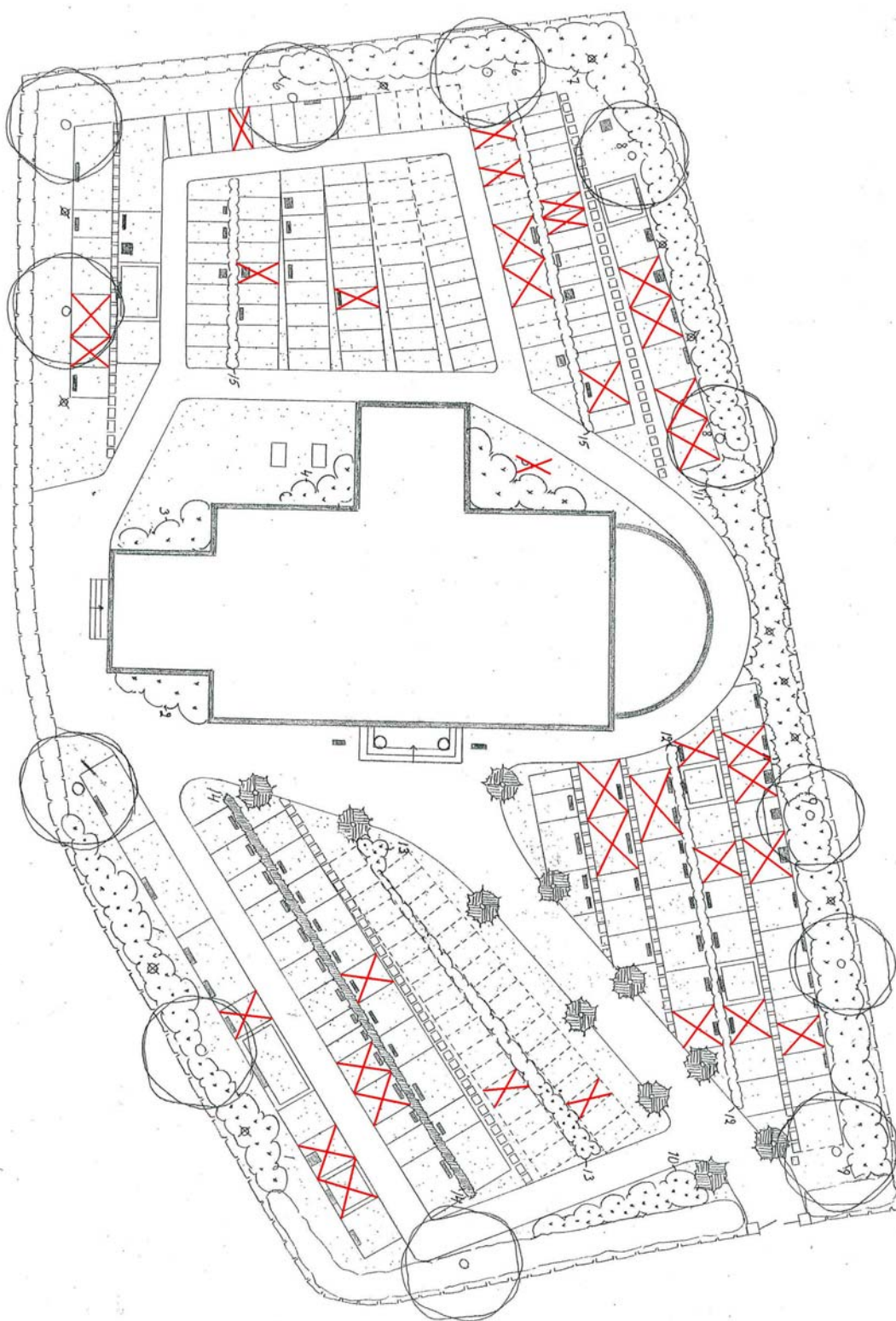
Titel: Samtliga yrkestitlar samt hemmansägare, rusthållare m.m. Dessa gravvårdar bedöms ha ett kulturhistoriskt intresse oavsett vårdens ålder.

Gravplats: Gravplatsen är omramad av stenram, häck, järnstaket eller kedja. Själva gravplatsen är i allmänhet täckt med grus men i vissa fall med gräs.

Gravvård: Speciella typer av gravvårdar som t ex gjutjärnskors, träkors, håll, sköld, ålderdomlig sten m.m.

Skada: Notering om eventuell skada, t ex rost på en gjutjärnsvård eller på ett järnstaket, sprucken kalkstensvård o dyl. Här noteras även om det är ovanligt mycket lava på framför allt kalkstensvårdarna.

Anmärkning: Här noteras om gravvården har ett lokalhistoriskt eller personhistoriskt intresse eller andra anmärkningar– L1, P1, A1 osv. Detta hänvisar till korta notiser i slutet av exempellistan.

Konungsunds kyrkogård. Exempel på gravvårdar av kulturhistoriskt intresse.